

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2024, 20(2)

Suriyeli Göçmenlere Yönelik Zenofobik Tutum, Klasik-Koşullu Önyargı İlişkisi: Sağ ve Sol Politik Eğilimler Üzerinden Bir Analiz Denemesi

The Relationship between Xenophobic Attitudes and Classical-Conditional Prejudice Towards Syrian Immigrants: An Analysis of Right and Left Political Tendencies

Ömer TAYLAN¹ Hamza Bahadır ESER² Koray ÇETİNCELİ³

Geliş Tarihi (Received): 09.06.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 24.09.2024

Yayın Tarihi (Published): 30.12.2024

Özet: Çalışma 2023 genel seçimlerinden önce üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik zenofobik tutum, önyargı ve siyasal tercihler arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu kapsamda katılımcıların zenofobik tutumları, klasik ve koşullu önyargıları ile siyasal tercihleri irdelenmiştir. Siyasi tercihlerin sadece belli bir partiye değil, daha geniş bir ideolojik spektruma dayandığı olgusundan hareketle, katılımcıların (siyasal parti tercihleri sorulmaksızın), doğrudan kendilerini siyasal yelpazenin neresinde (sol ve sağ) konumlandıkları sorusuna cevap aranmıştır. Sağ ve sol ideolojilerin ihtiva ettiği politik değerlerden ötürü geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik yaklaşımlarında farklılık gözlemlenmesinin (sağ ideolojilerin, göçmenlere daha muhafazakâr ve sınırlayıcı; sol ideolojilerin ise daha hoşgörülü ve kabul edici bir yaklaşım sergilemesi) beklenmesi bu tercihte belirleyici olmuştur. Çalışma sonucunda, katılımcıların zenofobik tutumları ile koşullu önyargılar arasında anlamlı bir negatif ilişki, klasik önyargıları arasında ise yine anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Çalışmada ayrıca kendilerini sol eğilimli olarak tanımlayan katılımcıların, sağ eğilimli olarak tanımlayanlara kıyasla daha düşük düzeyde zenofobik tutum ve klasik önyargıya sahip oldukları bulgulanmıştır. Katılımcıların sağ ve sol siyasal yönelimlerine göre koşullu önyargı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Son olarak kendilerini siyasal yelpazenin ortasında konumlandıran katılımcıların zenofobik tutumları, klasik ve koşullu önyargı düzeyleri arasında anlamlı herhangi bir fark tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Zenofobi, Klasik Önyargı, Koşullu Önyargı, Siyasal İdeoloji, Göçmen.

&

Abstract: The study was conducted with university students before the general elections 2023. The study aims to examine the relationship between xenophobic attitudes toward Syrians under temporary protection, prejudices, and political preferences. The participants' xenophobic attitudes, classical and conditional prejudices, and political preferences were analyzed in this context. Based on the fact that political preferences are based not only on a particular party but also on a wider ideological spectrum, the participants (without being asked about their political party preferences) were directly asked where they positioned themselves on the political spectrum (left and right). This choice was determined by the fact that right and left ideologies are expected to differ in their approaches towards Syrians under temporary protection status due to their political values (right-wing ideologies are more conservative and restrictive towards migrants, while left-wing ideologies have a more tolerant and accepting approach). As a result of the study, a significant negative relationship was found between the participants' xenophobic attitudes and conditional prejudices, and a significant positive relationship was found between their classical prejudices. The study also found that participants who identified themselves as left-leaning had lower levels of xenophobic attitudes and classical prejudices than those who identified themselves as right-leaning. No significant difference was found between the conditional prejudice levels of the participants according to their right and left political orientations. Finally, no significant difference was found between the xenophobic attitudes and classical and conditional prejudice levels of the participants who positioned themselves in the middle of the political spectrum.

Keywords: Xenophobia, Classical Prejudice, Conditional Prejudice, Political Ideologie, Immigrant.

Atf/Cite as: Taylan, Ö., Eser, H. B. ve Çetinceli, K. (2024). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Zenofobik Tutum, Klasik-Koşullu Önyargı İlişkisi: Sağ ve Sol Politik Eğilimler Üzerinden Bir Analiz Denemesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 343- 356.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, otaylantr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6499-6770.

² Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hamza.eser@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4063-051X.

³ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, koraycetinceli@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3745-0545.

1. Giriş

Düzensiz göçün dünyada arttığı son on yıllarda göçmen karşıtı tutumlar giderek güçlenmektedir. Bu tutumlar siyasal tercihler üzerinde de belirleyici olmaktadır. Göçmen karşıtlığını merkeze alan siyasal dilin (Mudde, 2007; Mudde, 2008; Mudde, 2010) ana bileşenleri arasında yer alan zenofobi etimolojik olarak eski Yunanca'da bulunan "xeno"-“yabancı” ve “phobia” yani “korku” kelimelerinin birleşimden oluşmaktadır (Online Etymology Dictionary, 2024). “Yabancılar karşı güçlü ve mantıksız, bazen patolojik bir korku” ve “diğer milletlerden, etnik gruplardan, bölgelerden veya mahallelerden insanlara karşı düşmanca tutumlar veya saldırgan davranışlar” olarak tanımlanan (APA Dictionary of Psychology, 2024a) zenofobi gerek etimolojik yapısı gerekse anlamı bağlamında, yabancıardan duyulan korkuyu merkeze almaktadır (Yakushko, 2009). Özetle yabancı olarak görülenlere yönelik olumsuz tutumların temelinde yatan duygusal bir tepkiyi ifade eden zenofobi, bireysel düzeyde olduğu kadar toplumsal ve politik düzeyde de sonuçlar doğuran önemli bir tutumdur. Kişinin kendini ifade ettiği siyasal konumuna (sol-sağ) göre zenofobik tutumlarında bir farklılaşma olup olmadığı, yani sağ ve sol görüşlülerin zenofobik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı, önemli bir araştırma sorusudur.

Yabancı karşıtı önyargılar sıklıkla zenofobik tutumlar ile birlikte görülen diğer bir sosyal psikolojik olgudur. Kelime anlamı olarak önyargı “başka bir kişi veya gruba karşı, o kişi veya grupla herhangi bir deneyim yaşanmadan önce oluşan olumsuz tutumu” ifade eder (APA Dictionary of Psychology, 2024b). Önyargılar öfke, hor görme, acıma, nefret gibi duygusal bileşenler ile kalıp yargılar da dâhil olmak üzere gruplar hakkındaki varsayımlar ve inançlar gibi bilişsel öğeler de içerebilir (APA Dictionary of Psychology, 2024b). Zenofobi bir çeşit önyargı olup özünde bir gruptan duyulan korkunun ifadesidir. Göçmenlere yönelik önyargıların klasik (aleni, açık) ve koşullu (örtük) olmak üzere ikili bir bakış açısı ile anlaşılmasına çalışıldığı çalışmalar (Abayhan vd., 2022; Anderson, 2016; Anderson, 2018; Duckitt, 1992), hali hazırda mevcuttur. Bu bağlamda zenofobi ile birlikte var ise açık (klasik) ve koşullu (gizil) ön yargıların da irdelenmesi çalışmanın ana amaçları arasındadır. İkinci olarak bu tutumların, bireylerin kendi ideolojik konumlandırmalarına göre farklılık gösterip göstermediği çalışmanın odaklandığı diğer önemli unsurdur.

Milyonlarca (23.05.2024 itibari ile 3.115.182 kişi) Suriyeli sığınmacının yaşadığı Türkiye’de (Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [goc.gov.tr], 2024) göçmenlere yönelik zenofobik tutum ve önyargıların yaygın olarak görüldüğünü söylemek mümkündür (Ektiren & Aktas, 2024; Hancı Ot & Eser, 2022; Padır & Erdur-Baker, 2023; Kaldık, 2021; Sarıdağ & Eser, 2023a; Sarıdağ & Eser, 2023b; Türk vd., 2024; Öztürk, 2020; Uygur vd., 2024). Buna ek olarak kriz dönemlerinde göçmenlere yönelik zenofobik tutumların güçlenebileceğini gösteren bulgular mevcuttur. Örneğin, COVID-19 salgını sırasında ve sonrasında, birçok ülkede göçmenlere karşı önyargılar ile birlikte ayrımcı tutumların arttığı gözlemlenmiştir (Reny & Barreto, 2020; Esses & Hamilton, 2021). Salgın, göçmenlere yönelik ayrımcılığı artırmış, toplumda korku ve belirsizlik duygularını güçlendirerek zenofobik tutumların ortaya çıkmasına (olumsuz anlamda) katkıda bulunmuştur. Ekonomik kriz dönemlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Böyle dönemlerde (örneğin, Türkiye’deki enflasyonist baskıların hissedildiği günümüzde), göçmenlere yönelik ayrımcılığın artması ve önyargıların güçlenmesi (Cea D’Ancona, 2016; Hjern, & Nagayoshi, 2011; Ramos vd., 2016; Wimmer, 1997) beklenebilir. Bu durum birtakım sosyal riskler doğurabilir. Öyle ki literatürde, algılanan ayrımcılık ile etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin varlığını (Branscombe vd., 1999; Chavira & Phinney, 1991; Romero & Roberts, 2003; Skrobanek, 2009) ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu ilişkinin güçlenmesiyle birlikte, göçmenlerin sosyal ve siyasal hayatta grup kimlikleri ile daha fazla bütünleştikleri ve onları daha fazla öne çıkardıkları saptanmıştır. Zira göçmen grupların, tehdit ve tehlikeye karşı kendilerini korumak amacıyla etnik kimliklerine daha sıkı sarılarak, toplumsal ve siyasal alanda yer edindiklerine dair bulgular (Cea D’Ancona, 2016; Hjern, & Nagayoshi, 2011; Ramos vd., 2016; Tajfel & Turner, 1979; Wimmer, 1997) vardır. Özetle ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik zenofobik tutum ve önyargıları, göçmenlerin kendi iç grup özdeşimlerini güçlendirmekte ve aynı zamanda gruplar arası mesafeyi artırmaktadır. Bu durum, göçmenlerin ev sahibi toplumla daha az etkileşimde bulunmalarına ve kendi

topluluklarına daha fazla yönelmelerine yol açmaktadır. Ancak, bu durumun potansiyel sonuçlarını dikkate alarak yapılan incelemeler, iki toplumun karşılıklı uyumuna katkı sunabilir.

Çalışmanın alan araştırması 2023 genel seçimleri öncesinde yapılmıştır. Katılımcıların siyasi eğilimlerinin parti sorulmaksızın sağ ve sol yelpaze arasında sorgulanması, siyasi tercihlerin sadece belli bir partiye değil, daha geniş bir ideolojik spektruma dayandığı gerçeğinden kaynaklanmıştır. Bu yaklaşım, katılımcıların parti bağlantılarından bağımsız olarak, sağ ve sol ideolojiler arasında nerede durduklarını anlamamıza olanak tanımıştır. Bu kapsamda ideolojik kimliklerin irdelenmesinin, bireylerin politik tutum ve davranışlarını daha derinlemesine açıklayacağı düşünülmüştür. Sağ ve sol ideolojilerin sahip olduğu politik değer ve temel prensiplerden ötürü göçmenlere yönelik yaklaşımlarında farklılık gözlemlenmesi (sağ ideolojilerin, göçmenlere daha muhafazakâr ve sınırlayıcı; sol ideolojilerin ise daha hoşgörülü ve kabul edici bir yaklaşım sergilemesi) beklenmektedir. Bu doğrultuda göçmenlere yönelik parti söylemleri, seçmen tarafından nasıl anlaşıldığı ve kabul edildiği hususu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışma örneklemini Süleyman Demirel Üniversitesi'nde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Aşağıda öncelikle sağ ve sol ideolojilerin göçmenlere yaklaşımı ele alınmıştır. Sonrasında klasik-koşullu önyargı ve zenofobi kavramları irdelenerek, araştırma sorusuna öncülük eden ilgili alan yazın üzerinden konu tartışılmıştır. Devamında çalışma örneklemini, kullanılan ölçme araçları tanıtılarak çalışma bulguları raporlanmıştır. Tartışma ve sonuç bölümünde araştırma bulguları ile öncü alan yazın birlikte tartışılarak çalışma sonlandırılmıştır.

1. Sağ ve Sol İdeolojilerin Göçmenlere Yaklaşımı

Sağ ve sol ayrımı ilk olarak 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'nden sonraki süreçte Ulusal Meclis'te görev yapmak üzere seçilen kişilerin iki kategoriye ayrılmasıyla ortaya çıkmıştır (Marie Miguet, 2006). Monarşiyi destekleyenler kralın hemen sağında otururken, devrimi destekleyenler ise hemen solunda yer almıştır. Esasında bu oturma düzeni (sağ ve sol) kralın şahsında siyasal yaşama ilişkin farklı bir politik bakış açısını temsil etmiştir. Sol; eşitlik, kardeşlik, özgürlük, reform, ilerleme, enternasyonalizm gibi değerlerle, sağ ise düzen, hiyerarşi, otorite, milliyetçilik, gelenek gibi değerlerle özdeşleşmiştir. Sağ kanat, her zaman kraliyet görüşüne karşı koruyucu bir bakış açısına sahip olmuş ve işlerin geleneksel şekilde yapılmasına bağlı kalmıştır. Sol kanat ise tipik olarak daha ilerici bir dünya görüşünü benimsemiş ve alt sosyal sınıfların sesi olarak hareket etmiştir. Haliyle solda yer alanların radikal siyasi eylemlerde bulunma olasılığı daha yüksekken, sağda yer alanlar ise siyasette daha tutucu bir yaklaşım sergilemiştir. Günümüzdeki sağ ve solun ihtiva ettiği orijinal anlamlar/değerler, geçmişteki politik kültürün devamı niteliğindedir (Chen, 2022). Bu nedenle sağ ve sol sahip oldukları politik değerlerden ötürü; doğal afetlerden ekonomik krizlere (Aslan vd., 2016) kültürel yozlaşmadan toplumsal yapıya, anayasa yapımından sağlık hizmetlerine, ilkökul müfredatından zorunlu askerliğe, etnisiteden vatandaşlığa, vergi düzenlemelerinden uluslararası ilişkilere kadar birçok konuda fikir ve eylem planı bildirmektedir. Öyle ki bu politik değerlerden beslenen insanlar, karşılaştıkları sorunlar karşısında daha sistematik bir bilgi kümülatifine başvurmak istemektedir. Bu noktada güncelliğini ve sürekliliğini koruyan "göçmen" meselesine ideolojilerin yaklaşımı ve bireylerin bu ideolojik sabiteler üzerinden tutum ve davranışlarının nasıl şekillendiğinin anlaşılması önemli bir konudur.

Solun, uluslararası dayanışma ve evrensel insan hakları gibi değerleri merkeze alması nedeniyle kayıtsız göçmenlere ve mültecilere yönelik daha liberal politikaları tercih etmesi, sağın ise iş dünyası lobilerinin etkisi nedeniyle hem düşük hem de yüksek vasıflı işçi göçünü desteklemesi beklenebilir. Benzer şekilde solun, muhtemelen yerleşik göçmenlere işgücü, refah ve vatandaşlık hakları tanıyan entegrasyon politikalarını desteklemesi, sağın ise daha yumuşak, esnek ve 'geri dönebilir' bir göçmen işgücünü korumak için bu tür politikalara karşı çıkması öngörülebilir. Ancak sağ ve solun göç konusunda kendi içinde bölünmeler yaşaması, durumu biraz karmaşık hale getirmektedir (Sciortino, 2000).

Sağcı ekonomik piyasacı liberallerin ve solcu kozmopolit-insancıl akımların göç yanlısı, sağcı kültürel muhafazakarların ve solcu ekonomik korumacıların daha göç karşıtı politika pozisyonları benimsemeleri (Chen, 2022; Perlmutter, 1996) ideolojilerin 'geçişkenlik' özelliğiyle açıklanabilir (Natter vd., 2018). Bu nedenle sağı basitçe 'göç karşıtı' ve solu 'göç yanlısı' olarak sınıflandırmak indirgemeci bir yaklaşım olabilir. Bir başka ifadeyle sağ-sol spektrumu üzerinden göç meselesine tutarlı bir açıklama getirmek zor bir iştir (Massey, 1999; Schain, 2008; Odmalm, 2011). Öte yandan sağ ve sol yelpazedeki ideolojilerin konjonktüre göre göçle ilgili tutumlarında stratejik davranıp tutarsızlık sergilemeleri, esasında soruna ilişkin çözüm önerilerinde onların birbirlerine yakınlaştıkları/benzeştikleri anlamına gelmektedir. Bu durumda ideolojilerin göçmenler bağlamında "geçişkenlik/esneklik" payının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü göçmen konusunda ideolojilerle birlikte başka faktörler de rol oynamaktadır. Bunlar ekonomik büyüme, işsizlik seviyeleri, istihdamın korunması, siyasi sistemin yapısı veya politika uygulamalarının uluslararası yayılımı gibi diğer bileşenlerdir (de Haas vd., 2018; Tichenor, 2008). Göçün kamusal alanda hararetli tartışmalara ve kapsamlı siyasi pazarlığa konu olmasına rağmen, yürürlüğe konulan fiili politikaların siyasi ideoloji dışındaki faktörler tarafından yönlendirildiği de ileri sürülmektedir (Natter vd., 2018). Sonuç olarak ideolojik konumlanma, politika türüne (sınır kontrolleri, giriş veya entegrasyon) ve hedeflenen göçmen kategorilerine (yüksek ve düşük vasıflı göçmenler gibi) göre değişebileceğini göstermektedir (Natter vd., 2018; Spian & Volden, 2008).

2. Klasik ve Koşullu Önyargılar

Allport, etnik önyargıyı, hatalı ve esnek olmayan genellemeler temelinde oluşan bir antipati olarak tanımlar. Önyargı, hissedilebilir veya ifade edilebilir ve bir gruba ya da o grubun bir üyesine yönelik olarak ortaya çıkabilir (1954, s. 9). Bu tanımdan hareketle önyargıların dışa vurulabileceği veya gizli kaldığı söylenebilir. Bu kapsamda sosyal psikoloji, önyargıların değişen doğasını anlama konusunda zengin bir yazına sahiptir (Anderson, 2016; Anderson, 2018). Brown, Allport'un klasikleşen tanımına ek olarak önyargıların hem bir grup sürecini ifade ettiği hem de bireysel düzeyde algı, duygu ve eylemlerden ayrı düşünülemediği hususuna vurgu yapar (2010, s. 1). Brown, önyargıları bir grubun üyelerine karşı doğrudan veya dolaylı olarak bazı olumsuzlukları ya da o gruba karşı antipatiyi ima eden herhangi bir tutum, duygu veya davranışlar olarak tanımlar (2010, s. 7). Brown, önyargıların açıkça dışa vurulduğu klasik formuna ek olarak, "modern önyargılar" adında ikinci bir kategori oluşturmuştur. Kısaca modern önyargılar, antipatinin öne çıktığı, dış gruplara yönelik önyargıların sembolik veya dolaylı (gizil) olarak belirtildiği yeni bir forma işaret eder (2010, s. 188). Benzer bir ayrım Zick, Pettigrew ve Wagner tarafından yapılmıştır. Açık önyargı daha geleneksel bir biçimde doğrudan bir karaktere sahipken, gizil önyargı (modern) mesafeli ve dolaylıdır (2008, s. 240). Gizil (modern) önyargılar kişi tarafından kabul edilmeyen bir önyargı biçimi olarak bireyleri dolaylı ve rasyonelleştirilebilir yollarla ayrımcılık yapmaya iten bir önyargı iken (Jones vd., 2014, s. 397) açık önyargı (klasik) ise doğrudan ayrımcılıkla sonuçlanan, olumsuz tutumların dışa vurulması olarak ifade edilebilir (Jones vd., 2014, s. 378). Günümüzde bireylerin dış gruplarına karşı önyargıların, dış grubun korunduğu, ona karşı ayrımcılığın yasaklandığı durumlarda, açık, klasik formlar ile değil daha çok gizil, dolaylı (modern) formlar üzerinden ifade ettiklerini gösteren bulgular mevcuttur (Franco & Maass, 1999, s. 469). Böyle durumlarda bireyler dış gruba yönelik önyargılarını o gruba arasındaki sosyal mesafeyi artırarak (Eser & Uygur, 2019) gizil, örtük formlar üzerinden sergileyebilirler. Klasik önyargılar dış grup üyelerine yönelik düşmanlığın açık bir şekilde ifade edilmesi şeklinde ortaya çıkarken, modern önyargılar ayrımcılığı reddederek, azınlık grubunun kabulüne ilişkin koşullar getirerek kendini gösterir (Anderson, 2018, s. 2).

3. Zenofobi

Zenofobi, bireyin ait olduğu grubun dışındaki insanları yabancı olarak görmesi, onlara karşı korku duyması ve bu korkuların zamanla düşmanlığa dönüşmesi durumudur (Adler, 2008; Hjerm, 1998; Lesetedi & Modie-Moroka, 2007; Stolcke, 1999; Sundstrom & Kim, 2014). Zenofobik tutumlar, hemen her toplumda ve çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu tür tutumlar, belirli bir grup veya bireye karşı köken,

kültür, dil, din veya milliyet gibi farklılıklar nedeniyle olumsuz, düşmanca ve ayrımcı davranışlar sergileme eğilimini içerir (Zeisset, 2016). Öyle ki bu farklılık onlara karşı değişime dirençli önyargılar geliştirilmesine neden olmaktadır (Maykel & Verkuyten, 2005; Yakushko, 2009). Avantajlı gruplar (örneğin ev sahibi toplum) ellerinde tuttuğu maddi-manevi tüm kazanımları korumak adına, dezavantajlı gruba yönelik önyargıların geliştirilmesi, ayrımcılığın yapılması, belirli (avantajlı) bir etnik kimliğin veya kültürün yüceltilmesi gibi araçları kullanarak durumlarını tahkim etmeye çalışır (Pratto vd., 1994).

Zenofobik tutumlar bu bağlamda etnik önyargılar ile de yakından ilişkilidir. Allport (1954) etnik önyargıyı yanlış bir değerlendirme üzerine inşa edilen katı bir tutum olarak tarif eder. Bu katı tutum zenofobik tutumların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Zenofobinin inşa edilmesinde kuşkusuz olumsuz kalıp yargılar ve gruplar arası kaygı düzeyi gibi değişkenler de belirleyicidir (Stephan & Stephan, 1996; Riek vd., 2006). Diğer bir ifade ile zenofobi, yabancıların zarar verebileceğine ilişkin korkulardan beslenir (Van Der Veer vd., 2013). Bu bağlamda, refah seviyesi yüksek, göç alan toplumlarda bu refahın bölüşülmesinden doğan hoşnutsuzluklar ile kültürel tehdit algıları birleşince, zenofobi, çoğunluğu oluşturan grubun içinde yaygın bir tutum haline gelmektedir (Cunningham vd., 2004; Lesetedi & Modie-Moroka, 2007; Vrsanka vd., 2017). Zenofobik tutumlar ayrıca göçmenlere yönelik gizli-açık ırkçı tutumların şekillenmesinde de rol oynamaktadır (Hjerm, 1998). Özellikle kültürel ırkçılığın, biyolojik ırkçılığa (yasalar ile katı şekilde yasaklanmasından ötürü) nispetle daha yaygın olarak sergilendiği (Wren, 2001), bunun kültürel ayrımcılık şeklinde somutlaştığı (Modood, 1997) hususu ayrıca literatürde tartışılmaktadır.

4. Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada yer alan değişkenler arası ilişkiler ve verilen cevapların ortalamaları arasındaki farklılıkları içeren bulgulara yer verilmiştir. Bu araştırma için Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 11.04.2023 tarihli, 135 nolu toplantı ve 1 sayılı karar ile etik kurul izni alınmıştır. Araştırmada katılımcıların zenofobik tutumları ile önyargıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ile değişkenlerin katılımcıların siyasal olarak konumlandıkları duruma göre farklılıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

H1: Katılımcıların zenofobik tutumları ile klasik önyargıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Katılımcıların zenofobik tutumları ile koşullu önyargıları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Katılımcıların klasik önyargıları ile koşullu önyargıları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Katılımcıların zenofobik tutumları siyasal ideolojilerine göre farklılık göstermektedir.

H5: Katılımcıların klasik önyargı düzeyleri siyasal ideolojilerine göre farklılık göstermektedir.

H6: Katılımcıların koşullu önyargı düzeyleri siyasal ideolojilerine göre farklılık göstermektedir.

4.1. Evren ve Örneklem

Çalışma evrenini Süleyman Demirel Üniversitesi'nde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Basit tesadüfi yöntemle belirlenen örnekleme, çevrimiçi yolla gönderilen anketlerden 468 kişiden geri dönüş sağlanmış, eksik ve üstünkörü doldurulmuş anketler elenerek 444 anket formu analize dâhil edilmiştir. Elde edilen örneklem sayısı, 25.000 kişilik evren büyüklüğünde yeterli olan 378 sayısının üzerindedir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2007).

Araştırmaya katılanların %63'ü kadınlardan (280), %37'si erkeklerden (164) oluşmaktadır. Katılımcıların %34'ü 0-10.000 TL arası gelir (149) düzeyine, %31'i 10.001-15.000 TL gelir (137) düzeyine, %19'u 15.001-20.000 TL gelir (86) düzeyine ve %16'sı 20.000 TL üzeri gelir (72) düzeyine sahiptir. Katılımcıların siyasal olarak görüşlerini %21'i solda (93), %35'i ortada (154), %44'ü de sağda (197) konumlandırmıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Veri toplama yöntemi olarak çevrimiçi anket yönteminden yararlanılan araştırmada anket formunun birinci bölümünde, katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili sorular yer almıştır. İkinci bölümünde, katılımcıların klasik ve koşullu önyargılarını ve sonrasında ise zenofobik tutumlarını ölçmek için kullanılan ifadeler yer verilmiştir.

Değişkenlere ait betimleyici istatistik, güvenilirlik, normallik, korelasyon ve fark testleri analizleri için SPSS programından, faktör analizi için de AMOS programından yararlanılmıştır.

4.2.1. Klasik ve Koşullu Önyargı Ölçeği

Katılımcıların, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik önyargılarını ölçmek üzere Anderson tarafından (2018) geliştirilen klasik ve koşullu önyargı ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Abayhan vd. (2022) tarafından yapılmıştır. Ölçek iki boyutludur. Birinci boyut "Klasik Önyargı" olarak adlandırılmış olup 11 maddeden, ikinci boyut ise "Koşullu Önyargı" olarak adlandırılmış olup 5 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayıları klasik önyargı alt boyutu için α : .81 ve koşullu önyargı alt boyutu için ise α : .80 olarak raporlanmıştır. Klasik önyargı boyutu için örnek maddeler "Toplumumuza uyum sağlamada yetersizler." ve "Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir" şeklindedir. Koşullu önyargı boyutu için örnek maddeler "Türkçe konuşabildikleri takdirde uyum sağlamları kolaylaşır." ve "Kanunlarımıza uydıkları sürece ülkemize girebilirler." şeklindedir.

4.2.2. Zenofobi Ölçeği

Katılımcıların, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik zenofobik tutumlarını ölçmek üzere Van Der Veer vd. tarafından (2011) geliştirilen zenofobi ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Özmete vd. (2018) tarafından yapılmıştır. Ölçekte 11 madde yer almakta olup bir madde ters kodludur. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı α : .74 olarak raporlanmıştır. Ölçek örnek maddeleri "Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder.", "Gittikçe artan göçlerle, hayatımın kötüleşeceğinden korkarım.", ve "Göçmenlerin kriz zamanlarında ülkemi destekleyeceğine inanırım. (ters kodlu)" şeklindedir.

4.2.3. Siyasal İdeoloji Ölçümü

Katılımcıların kendilerini siyasal olarak nerede konumlandıkları sağ, orta ve sol şeklinde seçenekler sunulmak yoluyla ölçülmüştür.

4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada yer alan zenofobi, klasik ve koşullu önyargı ölçeklerinin yapı geçerliliğinin tespiti için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları; uyum iyiliği değerleri, verilerin normallik varsayımı durumlarını gösteren çarpıklık (skewness), basıklık (kurtosis) değerleri ve güvenilirlik durumlarını gösteren Cronbach Alfa değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Bulgular

Ölçekler	χ^2/df	RMSEA	CFI	GFI	Skewness	Kurtosis	Cronbach Alfa
Zenofobi	3.48	0.075	0.91	0.95	-1.02	0.15	0.74
Klasik Önyargı	2.04	0.048	0.96	0.95	-1.02	0.36	0.81
Koşullu Önyargı					0.60	0.57	0.80

Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının toplanan veriler ile uyumunun tespit edilmesi için yapılan birinci düzey faktör analizi sonuçlarına göre zenofobi ölçeğinde yer alan “Göçmenlerin kriz zamanlarında ülkemizi destekleyeceğine inanırım.” maddesi ile klasik önyargı ölçeğinde yer alan “Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir” maddesinin faktör yüklerinin düşük olduğu tespit edilmiş ve bu ifadeler ölçeklerden çıkarılmıştır. Tekrar yapılan faktör analizi sonuçlarına göre uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde yer aldığı belirlenmiştir (Hu & Bentler, 1999; Hair vd., 2018). Verilerin normallik dağılımı varsayımını sağlayıp sağlamadığının tespiti için yapılan analiz neticesinde Skewness-Kurtosis değerlerinin +1.5 değerleri arasında yer aldığı ve bu sonuçlara göre değişkenlerin normallik dağılımı varsayımını sağladığı belirlenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2013). Yapılan faktör ve güvenilirlik analizi, Cronbach Alfa sonuçlarına göre ölçüm araçlarının oldukça güvenilir olduğunu ifade etmek mümkündür (Özdamar, 1999).

5. Bulgular

Araştırmada yer alan değişkenlere ait ortalamalar, standart sapma ve değişkenler arası korelasyon değerleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu

Değişkenler	\bar{x}	SS	1	2	3
1.Zenofobi	5.46	0.56	1		
2.Klasik Önyargı	6.10	0.87	0.64**	1	
3.Koşullu Önyargı	2.79	1.51	-0.38**	-0.47**	1

N=444, **p<0.01

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların 6’lı Likert ölçeği üzerinden hesaplanan zenofobik tutumları (\bar{x} =5.46; S.S=0.56) ile 7’li Likert ölçeği üzerinden hesaplanan klasik önyargı düzeyleri ortalamalarının (\bar{x} =6.10; S.S=0.87) yüksek, 7’li Likert ölçeği üzerinden hesaplanan koşullu önyargı düzeyleri ortalamalarının (\bar{x} =2.79; S.S=1.51) ise düşük olduğu söylenebilir. Tablo 2’de yer alan değişkenler arası ilişkilere bakıldığında katılımcıların zenofobik tutumları ile klasik önyargı düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ($r=0.64$; $p<0.01$) bir ilişki olduğu gözlemlenirken, koşullu önyargıları ile olan ilişkinin negatif yönlü ve anlamlı ($r=-0.38$; $p<0.01$) olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların klasik önyargı düzeyleri ile koşullu önyargı düzeyleri arasında negatif yönlü ve anlamlı ($r=-0.47$; $p<0.01$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre H₁, H₂ ve H₃ hipotezleri desteklenmiştir.

Değişkenlerin katılımcıların siyasal ideolojilerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile tek faktörlü varyans analizi yöntemi kullanılmıştır. Tablo 3’te Tek Yönlü ANOVA analizinin sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3. Siyasal İdeoloji Göre Değişkenlerin Farklılığına İlişkin Analiz Sonuçları

Değişkenler	Siyasal İdeoloji	N	\bar{x}	S.S.	F	p	Post Hoc
Zenofobi	1.Sol	93	5.32	0.63	4.98	0.01	3>1
	2.Orta	154	5.45	0.57			
	3.Sağ	197	5.54	0.50			
		444	5.46	0.56			
Klasik Önyargı	1.Sol	93	5.90	0.92	6.90	0.01	3>1
	2.Orta	154	6.02	0.90			
	3.Sağ	197	6.27	0.79			
		444	6.10	0.87			
Koşullu Önyargı	1.Sol	93	3.06	1.52	2.36	0.09	
	2.Orta	154	2.78	1.54			
	3.Sağ	197	2.65	1.47			
		444	2.78	1.51			

Çalışmaya katılanların zenofobik tutumlarının ve klasik önyargı düzeylerinin siyasal ideolojilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülürken ($p<0.05$), koşullu önyargı düzeylerindeki fark anlamlı değildir ($p>0.05$). Post-Hoc çoklu karşılaştırma analizi zenofobik tutumlar ve klasik önyargı düzeylerinin hangi siyasal ideolojiler arasında farklılaştığını belirlemek için kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre kendilerini ideolojik olarak sola yakın görenlerin ($\bar{x}=5.32$; S.S.=0.63) zenofobik tutumlarının sağa yakın görenlere ($\bar{x}=5.54$; S.S.=0.50) göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde katılımcıların klasik önyargı düzeylerinin, kendilerini ideolojik olarak sağa yakın görenlerde ($\bar{x}=6.27$; S.S.=0.79) sola yakın olarak görenlere ($\bar{x}=5.90$; S.S.=0.92) göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlara göre H_4 ve H_5 hipotezlerinin desteklendiği söylenebilir. Katılımcıların koşullu önyargı düzeylerinin siyasal ideoloji olarak kendilerini sola yakın görenlerde ($\bar{x}=3.06$; S.S.=1.52), sağa yakın olarak görenlere ($\bar{x}=2.65$; S.S.=1.47) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu fark %90 güvenirlilik düzeyinde anlamlı olduğundan H_6 hipotezi desteklenmemiştir. Siyasal görüş olarak sağ ile sol arasında bulduklarını ifade eden katılımcıların zenofobik tutumları, klasik ve koşullu önyargı düzeyleri ile siyasal görüşleri arasında anlamlı herhangi bir fark tespit edilememiştir.

6. Tartışma ve Sonuç

Araştırma bulgularına göre, temelde kendini solda ifade eden katılımcıların sağda ifade edenlere nazaran daha az zenofobik olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu veriler ile ilişkili olarak sol görüşlü öğrenciler arasında geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik klasik önyargıların daha zayıf, sağ görüşlü öğrenciler arasında ise daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, literatürdeki sağ ideolojik yönelimin göçmenlere yönelik olumsuz yaklaşımı ile (örneğin, literatürde sıklıkla belirtilen muhafazakâr değerler ve sosyal homojenlik isteği; Kende & Kerekó, 2020; Salmela, & von Scheve, 2017) örtüşmekte olup, sağ ve sol ideoloji arasındaki fark klasik önyargılarda daha belirgindir. Sağ ideoloji genellikle göçmenlere karşı daha muhafazakâr bir tutum sergilerken, sol ideoloji daha açık ve kabul edici olma eğilimindedir. Göçmenlere yönelik ayrımcılığı ve nefret söylemini yasaklayan iç hukuk düzenlemelerinin olmaması (Franco & Maass, 1999), olumsuz davranışların ve söylemlerin daha yaygın hale gelmesine ve toplumda kabul görmesine yol açmaktadır. Ayrıca, sosyal ve konvansiyonel medyanın, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere karşı ayrımcı ve olumsuz söylemlere alan açması da diğer önemli bir faktördür (Alikılıç vd., 2021; Kurt, 2019; Yanık, 2017). Medya, geniş kitlelere ulaşabilen bir platform olduğundan, bu tür söylemlerin yayılmasına ve normalleşmesine neden olmaktadır. Medyanın geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik olumsuz söylemlere sık yer vermesi, toplumun genel tutumlarını etkilemekte ve ayrımcılığı artırmaktadır. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, belirli bir ideolojik eğilimi olan bireylerin göçmenlere karşı tutumlarını şekillendirmekte ve toplumsal algıları etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, bu tür sosyal ve hukuki faktörlerin yokluğu veya varlığı, göçmenlere yönelik ayrımcılığın ve olumsuz söylemin yayılmasında belirleyici olmaktadır. Yasal düzenlemeler, belirli bir grubun hedef

alınmasını ve onlara yönelik nefret söyleminin dışı vurumunu sınırlayarak, toplumda daha hoşgörülü bir ortamın oluşmasına katkı sağlayabilir. Çalışmada, önyargıların belirli bir koşula bağlı olduğu (gizlice ifade edildiği) durumlarda katılımcıların ideolojik tercihlerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu durum, göçmen karşıtlığının açıkça ifade edilmesini kolaylaştıran sosyal dinamiklerin etkisinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Çalışmada, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik zenofobik tutumlar ile klasik önyargılar arasında anlamlı pozitif bir ilişki görülmüştür. Bu sonuç, zenofobik tutumların ve klasik önyargıların birbirini pekiştirdiğini göstermektedir. Bu bulgu literatür ile örtüşmektedir. Özellikle, belirli bir gruba yönelik zenofobik tutumlar, daha geniş bir önyargı örüntüsünün parçası olarak anlaşılabilir. Öyle ki korku ve tehdit algılarının dış gruba yönelik önyargılar üzerinde etkili olduğunu gösteren geniş ve zengin bir literatür (Sanchez-Mazas, & Licata, 2015; Hjerem, 1998; Maykel & Verkuyten, 2005; Yakushko, 2009; Stephan & Stephan, 1996; Riek vd., 2006) mevcuttur. Bu literatür, önyargıların ve zenofobik tutumların sıklıkla algılanan tehditlerle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla toplumsal önyargılarla mücadele ederken, yalnızca belirli bir gruba yönelik olumsuz tutumları değil, genel önyargı ve zenofobi eğilimlerini de ele almak gerekir. Yine çalışmada zenofobik tutumlar ile koşullu önyargı arasında anlamlı negatif bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, zenofobik tutumların arttığı durumlarda koşullu önyargıların azaldığını veya tersine zenofobik tutumların azaldığı durumlarda koşullu önyargıların arttığını gösterir. Bu durum zenofobi ve önyargıların ifade edilme biçimlerini nasıl etkilediğini anlamak açısından önemli bir veri sunmaktadır. Zenofobik tutumların güçlü olduğu durumlarda, önyargılar daha aleni ve doğrudan bir şekilde ifade edilirken, daha zayıf olduğu durumlarda ise önyargılar gizli veya koşullu olarak ortaya çıkmaktadır. İki önyargı türü arasındaki negatif anlamlı ilişki, zenofobinin güçlenmesinin gizli önyargıları bastırıldığı, klasik ve aleni önyargıları ise güçlendirdiği yorumunu desteklemektedir. Bu nedenle, çalışmamızda zenofobik tutumlar ile koşullu önyargı arasındaki anlamlı negatif ilişki, önyargıların ifade edilme biçimlerinin bağlama ve duruma göre nasıl değişebileceğini anlamak için önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada, sol ideolojilere yakın olan katılımcıların zenofobik tutumları ve klasik önyargı düzeylerinin, kendini sağda ifade eden katılımcılara göre daha düşük çıkmasına rağmen, aradaki farkın çok küçük olduğu bulgulanmıştır. Sol ideolojiler genellikle dezavantajlı grupların haklarını ve eşitliğini savunma (Mair & Mudde, 1998; Bonjour, 2011) eğilimindedir. Bu, sol ideolojilere yakın olan katılımcıların zenofobik tutumlarının ve klasik önyargı düzeylerinin neden daha düşük olduğunu açıklayabilir. Ancak, aradaki farkın çok küçük olması, sol ideolojinin bu eşitlikçi yaklaşımının göçmenler bağlamında her zaman güçlü bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Günümüzde küreselleşme, ekonomik belirsizlikler, popülist söylemler, göç krizleri gibi faktörler, sağ ve sol ideolojilerin göçmenlere yönelik tutumlarını birbirine yak(ın)laştırmış olabilir. Nitekim zenofobik ve önyargılı tutumların sadece sağ ideolojiye özgü olmadığını, sol ideolojilerin de benzer tutumlar sergileyebileceğini ve bu ideolojiler arasındaki farkın günümüzde daha az belirgin olabileceğini gösteren çalışmalar (Massey, 1999; Schain, 2008; Odmalm, 2011) bulunmaktadır. Avrupa ölçeğinde yapılan sosyal araştırmalar, sağ ve sol ideolojilerin göçmenlere yönelik tutumları arasında belirgin bir benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, ekonomik ve siyasi kriz dönemlerinde, sağ ve sol partilerin göçmen karşıtı politikalara benzer bir şekilde yanıt verdiği (Leykin & Gorodzeisky, 2024) gözlemlenmektedir. Hatta bazı yazarlar, sol kanat zenofobinin ve göçmen karşıtlığının yükselişte olduğunu savunmaktadır (Kopyciok & Silver, 2021). Bu durum, geleneksel sol değerlerin veya politikaların değişen politik ve sosyal ortamda yeniden şekillendiğini ve bazı sol hareketlerin göçmen karşıtı söylemlere daha fazla açık hale geldiğini öne sürmektedir. Bu tespitler, solun temel eşitlikçi ve insan hakları değerlerine olan bağlılığının sorgulanmasına neden olsa da seçmenlerini elde tutmaya çalışmak için göçmen karşıtı politikalar benimseyebilecekleri üzerinden açıklanmaktadır (Kopyciok & Silver, 2021).

Bazı çalışmalar, sağ ideoloji içinde xenofobik tutumlar ile göçün kısıtlanması taleplerinin rekabet halinde olduğunu göstermektedir (Rydgren, 2008). Bu durum, sağ ideolojinin içinde çeşitli eğilimlerin ve politika önceliklerinin bulunduğunu ve bazı sağ kanat grupların göçmen karşıtı söylemlere ve politikalara karşı çıktığını ortaya koymaktadır. Araştırmada cevap aranan koşullu önyargıların ideolojiler arasında ne şiddette görüldüğü, farklılaştığı sorusunda olduğu gibi konu farklı veçheleri ile irdelenmeye devam edilmelidir. Çalışma üniversite öğrencilerinde yapılmış olup araştırma örnekleminin sosyolojik temsil kabiliyetinin sınırlı olduğu, yine aktif çalışma hayatında yer almayan bir grup üzerinden toplanan veriler ile hareket edildiği araştırma kısıtları olarak akılda tutulmalıdır. Bu noktadan hareketle göçmen karşıtlığına en genel hatları ile işaret eden xenofobik tutumların, ön yargıların aleni ve gizil ifade edildiği farklı değişkenler ile farklı yaş, meslek ve statü gruplarında mütemediyen incelenmesinin sürdürülmesinin, göçmen karşıtlığının beslendiği sosyal psikolojik bileşenleri daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında politika yapımcılar için belli başlı öneriler de sunulabilir. Bunlardan ilki, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik ayrımcılığı ve nefret söylemini yasaklayan yasal düzenlemelerin yapılmasıdır. Böylece toplumdaki olumsuz tutumların dışı vurumu kısıtlanmış olacaktır. Ayrıca xenofobi ve önyargılara ilişkin farkındalık programları düzenlenerek, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik tutumların daha kabul edici hale getirilmesi amacıyla, sol ve sağ görüşlü öğrenciler arasındaki farkındalığın artırılması hedeflenmektedir. Son olarak medya ve basın, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik ayrımcı ve olumsuz söylemler üretmesinin engellenmesi ve toplumu birleştirici içerikler üretmeye teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, medya ve basın üzerinde denetleme mekanizmalarının oluşturulması ve olumsuz içeriklerin yayılmasının önüne geçilmesi önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Abayhan, Y., Hürriyetoğlu, H., & Tuna, A. (2022). Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Liberal Düşünce Dergisi* (108), 27-43. <https://doi.org/10.36484/liberal.1209023>.
- Adler, M. (2008). Xenophobia. *Encyclopedia of Race, Ethnicity, And Society*, (3), 1419-1420.
- Alikılıç, Ö., Gökaliç, E., & Alikılıç, İ. (2021). Nefret Söylemi Üzerinden Ötekileştirme: Twitter'da Mültecilere Yönelik Nefret Tipolojisi Analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (36), 501-520.
- Allport G. W., (1954). *The Nature of Prejudice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anderson, J. R. (2016). Implicit and Explicit Attitudes Toward Asylum Seekers: Demographic and Ideological Correlates. *Australian Psychologist*, 53(2), 1-11. doi:10.1111/ap.12229.
- Anderson, J. R. (2018). The Prejudice Against Asylum Seekers Scale: Presenting the Psychometric Properties of a New Measure of Classical and Conditional Attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 158 (6), 694-710.
- APA Dictionary of Psychology (3 Haziran 2024a). Prejudice, (Ulaşım Tarihi: 03.06.2024) <https://dictionary.apa.org/prejudice>.
- APA Dictionary of Psychology (3 Haziran 2024b). Xenophobia, (Ulaşım Tarihi: 03.06.2024) <https://dictionary.apa.org/xenophobia>.
- Aslan, S., Kayacı, M., Ünal, R. R., (2016). İslamifobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 451-463.
- Bonjour, S., (2011). The Power and Morals of Policy Makers: Reassessing the Control Gap Debate. *International Migration Review*, 45 (1), 89-122. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.00840.x>.

- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its Social Psychology*. United Kingdom: Wiley-Blackwell Publishing.
- Cea D'Ancona, M.Á., (2016). Immigration as a Threat: Explaining the Changing Pattern of Xenophobia in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 17(2), 569–591. <https://doi.org/10.1007/s12134-015-0415-3>.
- Cunningham W. A., Nezlek J. B. ve Banaji M. R., (2004). Implicit and Explicit Ethnocentrism: Revisiting the Ideologies of Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10), 1332-1346.
- de Haas, H., Natter, K., Vezzoli, S., (2018). Growing Restrictiveness or Changing Selection? The Nature and Evolution of Migration Policies. *International Migration Review*, 52 (2), 314–367. <https://doi.org/10.1111/imre.12288>.
- Duckitt, J. H. (1992). Psychology and prejudice: A Historical Analysis and Integrative Framework, *American Psychologist*, 47(10), 1182-1193. doi:10.1037/0003-066X.47.10.1182.
- Ektiren, M. T., & Aktaş, V. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Tehdit Algısının İncelenmesi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (35), 45-64. <https://doi.org/10.15182/diclesosbed.1342181>.
- Eser, H. B., & Uygur, M. R. (2019). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumların Bütünleşmiş Tehdit ve Sosyal Mesafe Kuramları Doğrultusunda İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği, *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95), 131-162. <https://doi.org/10.36484/liberal.609598>.
- Eser, H. B., ve Çiçek A., (2020). Avrupa'da Aşırı Sağın Ayak Sesleri: Zenofobinin Patolojik Normalleşmesi. *Alternatif Politika* 12(1): 114-144.
- Esses, V. M., & Hamilton, L. K. (2021). Xenophobia and Anti-Immigrant Attitudes in the time of COVID-19. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(2), 253-259. <https://doi.org/10.1177/1368430220983470>.
- Franco, F. M., & Maass, A. (1999). Intentional Control over Prejudice: When the Choice of the Measure Matters, *European Journal of Social Psychology*, 29(4), 469-477.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Babin, B.J., Anderson, R.E., (2018). *Multivariate Data Analysis*. Hampshire: Cengage Learning.
- Hancı Ot E., & Eser H. B. (2022). Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Statüsündeki Gruplara Yönelik Tutumların Etnosentrizm, Zenofobi ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Bağlamında İncelenmesi, M. Kartal ve İ. Akbal içinde, *Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Göç: Kuramlar, Politikalar, Uygulamalar ve Ekonomik Sonuçlar*, 241-258, Ankara: Nobel Yayınları.
- Hjerm, M. (1998). National Identities, National Pride and Xenophobia: A Comparison Of Four Western Countries, *Acta Sociologia*, 41(4), 335-347.
- Hjerm, M., & Nagayoshi, K. (2011). The Composition of the Minority Population as A Threat: Can Real Economic and Cultural Threats Explain Xenophobia? *International Sociology*, 26(6), 815-843. <https://doi.org/10.1177/0268580910394004>.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes In Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Jones J. M., Dovidio J. F. & Vietze D. L., (2014). *The Psychology of Diversity Beyond Prejudice and Racism*, United Kingdom: Wiley-Blackwell Publishing.

- Kaldık, B. (2021). Uluslararası Göç Bağlamında Sığınmacılara Yönelik Yabancı Düşmanlığının İncelenmesi: Türkiye’de Zenofobi Üzerine Bir Uygulama. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel Sayısı), 69-96.
- Kende A. & Krekó, P., (2020). Xenophobia, Prejudice, and Right-Wing Populism In East-Central Europe, *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34, 29-33, <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.11.011>.
- Kopyciok S, & Silver H. (2021). Left-Wing Xenophobia in Europe. *Frontiers in Sociology, Frontiers in Sociology*, 6, 1-17. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.666717>.
- Kurt, G. (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Youtube’da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(1), 1-20.
- Lesetedi, G. N., & Modie-Moroka, T. (2007). Reverse Xenophobia: Immigrants Attitudes towards Citizens in Botswana, *International Migration Institute*, 1-22.
- Leykin, I., & Gorodzeisky, A. (2024). Is Anti-Immigrant Sentiment Owned by the Political Right? *Sociology*, 58(1), 3-22. <https://doi.org/10.1177/00380385231161206>.
- Mair, P., & Mudde C., (1998). The Party Family and Its Study. *Annual Review of Political Science* 1, 211-229. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.1.1.211>.
- Massey, D. S., (1999). International Migration at the Dawn of the 21st Century: The Role of the State. *Population and Development Review*, 25(2), 303–322. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.1999.00303.x>.
- Maykel J. A., & Verkuyten M. (2005). *The Social Psychology of Ethnic Identity*, Hove, UK: Psychology Press.
- Modood, T. (1997). Difference, Cultural Racism and Anti-Racism, P. Werbner ve T. Modood İçinde, *Debating Cultural Hybridity: Multicultural Identities And The Politics Of Anti-Racism*, (ss. 154-173), London: Zed Books.
- Natter, K., Czaika, M., de Haas H., (2020) Political party ideology and immigration policy reform: an empirical enquiry, *Political Research Exchange* 2(1), 1-26. <https://doi.org/10.1080/2474736X.2020.1735255>.
- Odmalm, P., (2011). Political Parties and ‘the Immigration Issue’: Issue Ownership in Swedish Parliamentary Elections 1991–2010. *West European Politics*, 34 (5): 1070–1091. <https://doi.org/10.1080/01402382.2011.591098>.
- Online Etymology Dictionary (3 Haziran 2024). The History of the Word 'Xenophobia' (Ulaşım Tarihi: 03.06.2024) <https://www.etymonline.com/word/xenophobia>.
- Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi-1: SPSS-MINITAB*. Kaan Kitabevi.
- Özmete, E., Yıldırım, H., & Duru, S., (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 191-209.
- Öztürk, M. (2020). Gençlerin Suriyelilere Yönelik Yabancı Düşmanlığına (Zenofobi) Etki Eden Sosyodemografik Faktörler. *Turkish Studies-Social*, 15(1), 559-576.
- Padır, M. A., & Erdur-Baker, Ö. (2023). Syrian Refugees and Xenophobia: The Role of Gender, Education, Perceived Economic Income, and Age, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 162-169. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1190189>.

- Perlmutter, T., (1996). Bringing Parties Back in: Comments on 'Modes of Immigration Politics in Liberal Democratic Societies', *International Migration Review* 30(1), 375–388. <https://doi.org/10.1177/019791839603000141>.
- Pratto F., Sidanius J., Stallworth L. M., Malle B. F. (1994). Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741- 763.
- Ramos, A., Pereira, C. R., Vala, J., (2016). Economic Crisis, Human Values and Attitudes towards Immigrants, M. Voicu, I. C. Mochmann, H. Dülmer içinde, *Values, Economic Crisis and Democracy*, 1.Baskı, Routledge, eBook ISBN9781315660790.
- Reny, T. T., & Barreto, M. A. (2020). Xenophobia in the time of Pandemic: Othering, Anti-Asian Attitudes, and COVID-19, *Politics, Groups, and Identities*, 10(2), 209–232. <https://doi.org/10.1080/21565503.2020.1769693>.
- Riek, B.M., Mania, E. W., & Gaertner, S. L, (2006). Intergroup Threat and Out-Group Attitudes: A Meta-Analytic Review', *Personality and Social Psychology Review*, (10), 336-353.
- Rydgren, J., (2008). Immigration Sceptics, Xenophobes or Racists? Radical Right-Wing Voting in Six West European Countries, *European Journal of Political Research*, 47(6), 737–765. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x>.
- Salmela, M., & von Scheve, C. (2017). Emotional Roots of Right-Wing Political Populism. *Social Science Information*, 56(4), 567-595. <https://doi.org/10.1177/0539018417734419>.
- Sanchez-Mazas, M. & Licata, L., (2015). Xenophobia: Social Psychological Aspects. James D. Wright İçinde, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, (ss. 802–807), Oxford: Elsevier.
- Sarıdağ, S., & Eser, H. B. (2023a). Gruplar Arası Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Zenofobi Arasındaki İlişkide Algılanan Tehdidin Rolü İzmir Konak Örneği, *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 10(1), 418-445. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.1097933>.
- Sarıdağ, S., & Eser, H. B. (2023b). Sosyal Baskınlık Yönelimi, Tehdit Algısı, Gruplararası Temas ve Zenofobik Tutumların Siyasal Eğilim, Etnik ve Dini Kimlikler ile İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 14(38), 687-701. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.1104348>.
- Schain, M. A., (2008). Commentary: Why Political Parties Matter. *Journal of European Public Policy* 15 (3): 465–470. <https://doi.org/10.1080/13501760701847739>.
- Sciortino, G., (2000). Toward a Political Sociology of Entry Policies: Conceptual Problems and Theoretical Proposals. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26 (2), 213–228. <https://doi.org/10.1080/13691830050022776>.
- Spian, C. R., & Volden, C., (2008). The Mechanisms of Policy Diffusion. *American Journal of Political Science*, 52(4), 840-857. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2008.00346.x>.
- Stephan W. G., Stephan C. W., (1996). Predicting Prejudice, *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3/4), 409-426.
- Sundstrom, R. R., & Kim, D. H. (2014). Xenophobia and Racism, *Critical Philosophy of Race*, 2(1), 20-45.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S., (2013). *Using Multivariate Statistics*, 6.Basım, New Jersey: Pearson Education, Inc

- Tichenor, D. J., (2008). Strange Bedfellows: The Politics and Pathologies of Immigration Reform. *Labor: Studies in Working-Class History of the Americas* 5(2), 39-60. <https://doi.org/10.1215/15476715-2007-077>.
- Triadafilopoulos, T., and A. Zaslove (2006). Influencing Migration Policy from Inside: Political Parties, M. Giugni and F. Passy İçinde, *Dialogues on Migration Policy*, 171–191. Lanham: Lexington Books.
- Türk, A., Ervüz, C., & Ervüz, F. (2024). Suriyelilere Yönelik Tehdit Algısının Yabancı Düşmanlığına (Zenofobi) Etkisi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1), 167-176. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1339518>.
- Uygur, M. R., Eser, H. B., Çoksarı, S., & Sarıdağ, S. (2024). Multiculturalism, Social Distance, and Xenophobia among Non-WEIRD Individuals Toward Syrian Refugees: Positive and Negative Emotions as Moderators, *Curr Psychol* (2024). <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06001-9>.
- Van Der Veer, K., Ommundsen, R., Yakushko, O., Higler, L., Woelders, S. ve Hagen, KA (2013). Psychometrically and Qualitatively Validating A Cross-National Cumulative Measure of Fear-Based Xenophobia, *Quality And Quantity*, 47(3), 1429–1444.
- Van Der Veer, K., Yakushko, O., Ommundsen, R., & Higler, L. (2011). Cross-National Measure of Fear-Based Xenophobia: Development of A Cumulative Scale, *Psychological Reports*, 109(1), 27-42.
- Vrsanka I., Kovicky V., Jangl S. (2017). Xenophobia–The Cause of Terrorism in A Democratic Society, *International Journal of Humanities and Social Science*, 7(4), ss. 168-171.
- Wimmer, A. (1997). Explaining Xenophobia and Racism: A Critical Review of Current Research Approaches. *Ethnic and Racial Studies*, 20(1), 17–41. <https://doi.org/10.1080/01419870.1997.9993946>.
- Wren, K. (2001). Cultural Racism: Something Rotten in the State of Denmark?, *Social & Cultural Geography*, 2(2), 141-162.
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes Toward Immigrants, *The Counseling Psychologist*, 37(1), 36–66. <https://doi.org/10.1177/0011000008316034>.
- Yanık, A. (2017). Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 364-383.
- Yazıcıoğlu, Y.& Erdoğan, S. (2007). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zick, A., Pettigrew, T. F., & Wagner, U. (2008). Ethnic Prejudice and Discrimination in Europe, *Journal of Social Issues*, 64, 233–251.